

BİR ANADOLU-TÜRK EFSANESİNİN OĞUZ KAĞAN ve GÖÇ DESTANLARIYLA İLİŞKİSİ

Dr. Faruk ÇOLAK*

Türk Destanlarından bazılarının izlerini birçok halk edebiyatı türlerinde bulmak mümkündür. Bu Destanlardan Bozkurt Destanı'nın Anadoludaki izleri üzerine Hasan Fehmi (Erginöl), Ali Rıza (Yalğın) ve Abdulkadir İnan çeşitli efsane ve inanışları ele alan makaleler de yazılmışlardır¹. Daha sonraki yıllarda ise Saim Sakaoğlu müstakil bir makale ile bu konuya önemli katkılarda bulunmuştur. Sakaoğlu, bu makalesinde Bozkurt Destanı'nın Anadolu'da yaşayan izlerini masal metinlerinden hareketle incelemiş ve tesbit ettiği hususları Anadolu'da yaşamaya devam eden folklor olaylarıyla desteklemiştir². Oğuz Kağan Destanı'nın izlerini işleyen makaleler de yazılmıştır. Efsane incelemelerinden hareketle hazırlanan bu makaleler, Atabeyli Naci Kum³ ve M. Fahrettin Çelik'e⁴ aittir. Oğuz Kağan Destanının halk hikâyelerindeki izlerine ise ilk defa Ziya Gökalp temas etmiştir⁵. Bu destanın, halk hikâyelerindeki izleri genellikle

* Yard. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, fcolak@nigde.edu.tr

¹ Bu konuda bakınız: Hasan Fehmi (Erginöl), "Anadolu'da Bozkurt Efsanesi", **Halk Bilgisi Haberleri**, 1 (1), 1929, 2, 3; Ali Rıza (Yalğın), "Anadoludaki Bozkurt", **Halk Bilgisi Haberleri**, 1(12), 1930, 200; "Anadolu'da Bozkurt", **Halk Bilgisi Haberleri**, 2 (14), 1930, 33, 34; "Anadolu'da Bozkurt", **Halk Bilgisi Haberleri**, 2 (18), 1931, 138; Abdulkadir İnan, "Türk Rivayetlerinde Bozkurt", **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1968, 69-75.

² Saim Sakaoğlu, "Anadolu Folklorunda Göktürk Efsanelerinin İzleri", **Efsane Araştırmaları**, Konya 1992, 48-53.

³ Atabeyli Naci Kum, "Anadoluda Oğuz Destanı", **Ün**, 5, 1939, 81.

⁴ M. Fahrettin Çelik, "Ardahan'da Uğuz Dağı Efsanesi", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, 16(96), 1941, 509.

⁵ Ziya Gökalp, "İslamiyetten Evvel Türk Medeniyeti", **Türk Medeniyeti Tarihi**, İstanbul 1926, 83,84; Ziya Gökalp, "Eski Türklerde İctimaî Teşkilât ile Mantıkî Tasnifler Arasında Tenâzur-Başlangıç", **Millî Tetebbular Mecmuası**, 1(3), Temmuz-Ağustos

hikâye kahramanlarının hayatlarındaki benzerlikler ve hikâyede yer alan motifler şeklindedir. Halk hikâyelerinden Oğuz Kağan Destanı ile irtibatlı görüleni ve üzerinde birçok yorum yapılanı Şah İsmail Hikâyesi'dir. Biz, hazırlamış olduğumuz doktora tezimizde bu meseleye temas ettik⁶.

1992 yılının Şubat ayında İçel'in Gülnar ilçesi Kuskan kasabasında yaptığımız derleme çalışmasında, *Kuskan* ismi ile ilgili bir yerleşim efsanesi tespit ettik. Derleme yaptığımız esnada 79 yaşında olan Mehmet Genç'in anlattığı efsane, bizde Oğuz Kağan Destanı ile Göç Destanı'nın bazı motiflerinin halk arasında hâlâ yaşadığı intibamı uyandırdı. Tespit ettiğimiz efsanedeki efsane kahramanının ismi ile aynı efsanedeki seyahat esnasında çeşitli yerlere isim verme motiflerinin Oğuz Kağan Destanı; yine aynı efsanedeki kıtlık, hastalık ve ölümden dolayı göç etme motiflerinin ise Göç destanı ile benzerliklerini gördük. Biz, bu yazımızda efsanenin Oğuz Kağan Destanı, Göç Destanı ve bazı tarihî olaylarla olan benzerliğini işleyeceğiz. Çalışmada Oğuz Kağan Destanı'nın İslâmî varyantından ağırlıklı olarak istifade edilmiştir. Hem tesbit ettiğimiz efsanede, hem de destanın İslâmî varyantında İslamlaşma belirgin bir hâl aldığı için böyle bir tercih kullanılmıştır. Kaldı ki, Uygurca Oğuz Kağan Destanı'nın motiflerinin büyük bir kısmı İslâmî varyantta da mevcuttur.

Tespit ettiğimiz efsanenin Türk destanlarından ikisi ile benzerlikler arzemesi, kaynak kişinin eğitim seviyesi üzerinde araştırma yapmamızı gerektirdi. Yaptığımız çalışmada, anlatıcının eski yazı ile okuyup yazdığını, ancak Oğuz Kağan ve Göç Destanları ile ilgili herhangi bir tarihî bilgiye sahip olmadığını tespit ettik.

Genel anlamda efsane ile destan arasında, gerçek olduğuna inanılması bakımından benzerlikler vardır. Destanlar, tarihin derinliklerinden gelen kahramanlık hikâyeleridir. Efsaneler ise, gerçekleştiğine inanılan kısa anlatmalardır. Bununla bağlantılı olarak genel anlamıyla destanlardaki bazı motiflerin tarihî gerçekler olduğunu söylemek ve bunları tarih sayfalarında bulmak mümkündür⁷. Destanlardaki tarih gerçeklerini anlamak açısından Göç Destanı bizim için iyi bir emsaldir. Bu destandaki göç etme motifinin, Türk tarihindeki büyük göçlerle örtüştüğü söylenebilir. Herhangi bir efsanenin motifleri için ise, tarihî gerçek iddiasında bulunmak oldukça zordur. Çünkü kaynak olarak destanlar, tarihî hadiselerden doğrudan; efsaneler ise zuhur ettiğine inanılan olaylardan beslenirler ve inanç kaynaklıdır. Bu açıdan bakıldığında tarih ve destan gerçeğinden farklı bir yapı arz ederler. Böyle bir farklılık efsanelerde tarih gerçek-

1331, 413; Ayrıca bak., Rza Filizok, **Ziya Gökalp'ın Edebî Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesiri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara 1991, 87-91.

⁶ Faruk Çolak, **Şah İsmail Hikâyesi Üzerine Mukâyeseli Bir Araştırma**, Kayseri 1994, 137-144 (Basılmamış Doktora tezi)

⁷ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, 24.

liğinin aranılmaması gerektiği sonucunu doğurur. Efsanelerde tarih gerçeğinin bulunma zorunluluğunun olmamasına rağmen, efsane anlatıcısı açısından her efsane olaylarının gerçekmiş gibi kabul edilmesi durumu, efsane araştırmacısının karşısına efsane metinlerinde tarih gerçeğinin aranıp aranmayacağı problemini çıkaracaktır. Böyle bir durumda ise efsane araştırmacısı ister istemez tarihten faydalanma yoluna gidecektir. Meseleye efsanelerin oluşmasına kaynaklık eden olaylar veya varlıklar açısından bakacak olursak, hemen hemen her efsanenin oluşmasına sebep olan bir tarih gerçeğinden bahsedilebilir. Nitekim, efsane olayları ile bazı tarihî hadiselerin birbirlerini tamamlar nitelikte olması, efsaneye konu olan olayların gerçek hayatta yaşanmış olabileceği intibamı da kuvvetlendirmektedir. Biz bu noktada; tespit ettiğimiz efsanenin kısmen tarihî olaylar kaynaklı olduğunu, hatırası zayıflayan destanların ise zamanla tarihî olaylarla beslendiğini ve bir sonraki aşamada da efsanenin oluştuğu kanaatinde olduğumuzu da belirtelim. Tespit ettiğimiz efsanede yer alan kıtlıktan dolayı göç etme ve seyahat esnasında çeşitli yerlere isim verme gibi bazı motiflerin destan motifleri, efsanenin anlatıldığı yöre insanının adı geçen bölgeye yerleşmesinin ise tarihî gerçek olduğunu söyleyebiliriz.

Destan türü ile efsane arasındaki bahse konu olan bu ayrılığın dışında, iki tür arasında çeşitli benzerlikler de vardır. Bu benzerliklerden birincisi mekândır. Bu konuda Saim Sakaoglu; "Efsane ile destanın birbirine en yakın oldukları hususiyet cereyan ettiği yerdir. Her iki anlatmada da günümüzün dünyası mekân olarak seçilmiştir."⁸ görüşünü ileri sürerek, her iki türü de gerçek dünyanın mekânına oturtur. Mekânı bakımından birbirine çok benzeyen, gerçekliği bakımından da birbirlerini etkileyen bu türlerden, hangisi diğerini etkilemiştir, etkilemektedir veya bu türlerden hangisi diğerine kaynaklık etmektedir? Bu konuda fikir yürütmek oldukça zordur. Ancak, tespit ettiğimiz efsaneden hareketle hatırası zayıflamış destanların; efsanelerin oluşmasında büyük rol oynadıklarını söyleyebiliriz. Anadolu'da Oğuz Kağan ve Bozkurt Destanları etrafında teşekkül etmiş efsanelerin varlıklarının tespit edilmesi, bu destanların Anadolu coğrafyasında yakın bir geçmişe kadar yaşadığının delili olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda tespit ettiğimiz efsanenin oluşum aşamasında Oğuz Kağan ve Göç Destanlarının kırıntılarından istifade ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Efsane anlatıcısı metni bize bir tarihî vak'a, yaşanmış bir olayı anlatıyormuş gibi nakletmiştir. Böyle bir anlatım tarzı bizi, hadisenin önce cereyan ettiği, daha sonra da efsaneleştiği noktasına getirmiştir. Meseleyi bu açıdan ele aldığımızda yukarıdaki fikrimizi kuvvetlendiren tarihî bilgiler bulunmaktadır. Efsane anlatıcısının "Türkler Orta Asya'dan göçe

⁸ a.g.y.,24.

başlarlar. Bir kısmı Adana, bir kısmı Konya civarına yerleşirler" şeklinde ifade ettiği yerleşim birimleri bu gün her halde Şam ile Karaman civarı olsa gerektir. Çünkü, efsanenin bu cümlelerini açıklayan bilgileri, Aynî rivayet ediyor. "XV. asrın ilk yarısında Karaman iline bir seyahat yapan müverrih Aynî, Karamanlıların menşe'leri ile de alâkadar olarak bu hususta yeni bir fikir ileri sürüyor. Müellif, Nûre Sûffî'nin her biri ayrı yerlerde ayrı sülâleler kuran, Karaman, Oğuz Han ve Timur Han isminde üç oğlundan bahsetmektedir. Ona göre Oğuz Han, Alâiye; Karaman, Konya ve Larende; Timur Han, Şam memleketlerine yerleşmişlerdir."⁹ Öyle anlaşılıyor ki; Aynî'nin yerli halktan derleyerek aktardığı bu bilgiler, efsane ile doğrudan ilgilidir. Şayet, müverrihin aktardığı bilgiler doğru ise bize anlatılan efsane, yaşanmış bir hadiseden kaynaklanmıştır. Aynî'nin verdiği bilgileri doğrulayan bir başka çalışma da Cevdet Türkay'ın çalışmasıdır. Cevdet Türkay Osmanlı arşiv belgeleri üzerinde yaptığı incelemelerde, Oğuz Han oymaklarının Kahramanmaraş, Aksaray ve Taşeli'nin Gülnar çevresine yerleştiklerini tespit etmiştir¹⁰. Aynî ve Şikârî'den istifade eden Faruk Sümer, kaynak göstermemekle beraber bazı tahrir defterlerinde İçel'de Selinti(Gazipaşa)-Anamur yöresinde oturan Oğuz-Hanlı adlı bir oymağın bulunduğu belirtmektedir¹¹. Sümer, çalışmasının bir başka yerinde de *At-Çekenler ve Komşu Oymaklar*'ı anlatırken daha önce zikrettiği yerlerde meskun olan Oğuzhanlı oymağından bahseder¹². Sümer'in verdiği bilgiler ilk bakışta efsanenin tespit edildiği yer ile alakasız gibi görünebilir. Ancak efsanenin derlendiği yeri dar bir mekan olarak değil de Taşeli bölgesinin bir parçası gibi düşünecek olursak Sümer'in verdiği bilgilerin efsaneyi tesbit ettiğimiz bölgeyi doğrudan ilgilendirmektedir. Her üç kaynağın verdiği bilgiler göz önüne alındığında, efsanenin derlendiği bölgeye bir Oğuz Hanlı oymağının yerleştiği tarihî gerçektir. Kaldı ki; Karamanoğullarının tarihini anlatan Şikârî'nin Tarihi'nde Müverrih Aynî'nin aktardığı bilgileri kısmen tamamlar nitelikte bilgiler vardır. Bizim açımızdan, bu bilgilerin en önemlisi Taşeli bölgesine Oğuz Han isimli bir Karaman Beyinin hakim olmasıdır¹³. Aynî'nin aktardığı bilgileri kısmen doğrulayan, kısmen de tamamlayan Şikârî, bölgede hüküm sürmüş Oğuz isimli üç kişiden bahsetmektedir. Bunlar Oğuz Bey¹⁴,

⁹ Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul 1993, 318.

¹⁰ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 1979, 609.

¹¹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1980, 168.

¹² a.g.e., 180.

¹³ Bu konuda bakınız: Mahmut Mes'ud Koman, *Şikârî'nin Karaman Oğulları Tarihi*, Konya 1946.

¹⁴ Mahmut Mes'ud Koman, a.g.e., 19.

Oğuz Han¹⁵ ve Oğuz oğlu¹⁶dur. Şikârî, yukarıda zikredilen Oğuz isimli üç tarihî şahsiyetin Karamanlıların ileri gelenlerinden olduğunu ve zaman zaman Taşeli bölgesinin yönetiminin bu kişilere bırakıldığından bahsetmektedir. Aynı ve Şikârî'nin verdiği tarihî bilgilerle, Cevdet Türkay'ın verdiği bilgiler birleştirildiğinde bölgeye bir Oğuz Hanlı oymağının yerleştiğini ve yine aynı bölgede Oğuz adının tarihî bir misyonunun olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir tablo içerisinde, bu dönemde Oğuz Kağan Destanı'nın halk arasında yaşadığını düşünmek çok da zor olmasa gerek-

tir. Efsanede adı zikredilen coğrafi bölgelere Oğuz Han ismini taşıyan oymakların yerleşmesi, bu bölgelerde Oğuz Kağan Destanı'nın izlerinin halk anlatmalarında yaşamasını gerektirir ki; bu izlerden birincisinin bizim tespit ettiğimiz efsanenin olduğu kanaatindeyiz. İkincisi ise efsanenin tespit edildiği bölgede yaşayan iki yer adıdır. Bu isimlerden birincisi, efsanenin derlendiği kasabada çok eskiden beri kullanıldığını bildiğimiz **Oğuzhan** mahallesinin adıdır. Bu isim belediye meclisinin vermiş olduğu bir kararla değil, yöre insanının geleneksel olarak kullanıldığı ve benimsediği, belediye olunca da resmileştirdiği bir isimdir ki; bu durum efsanenin derlendiği kasabadaki herkesin malumudur. İkinci isim ise Dede Korkut anlatmaları ile bu anlatmalardaki teşkilatlanmanın tesiriyle konulduğuna inandığımız ve efsanenin derlendiği coğrafyayı da içine alan **Taşeli** adıdır. Taşeli kelimesindeki *taş*, dış anlamındadır. Dolayısıyla kelime taşın çok olduğu yer anlamında değil, *ilin dışı* anlamındadır ve böyle bir teşkilatlanma ise Dede Korkut anlatmalarında yer almaktadır. Kaldı ki; Dede Korkut anlatmalarının tesirinin daha kuvvetli bir başka delili de **Oruz Gediği**'dir. Efsanenin derlendiği kasabanın sınırları içerisindeki bir tepenin adı olan Oruz Gediği, Oğuz Kağan Destanı'nın Uygurca varyantındaki Urum Kağan'ın kardeşi Uruz Beğ ve Dede Korkut Hikâyelerinin Dış Oğuz kahramanlarından Oruz/Uruz'un adı ile benzerlik gösterir. Bölgede Dede korkut tesiriyle yaşayan taşeli (dış el) ve Dede Korkut'un Dış Oğuz kahramanlarından Uruz Bey'in adının hatırası olan bu kelimeler, bölgede geçmişte güçlü bir destancılık geleneğinin bulunduğu delili sayılabilir. Oruz kelimesinin Oğuz Kağan Destanı ile Dede Korkut Hikâyelerinde kahraman adı olarak kullanılması, Bu kahraman adının bölgede yer adı olarak yaşaması Dede Korkut Hikâyeleri ile Oğuz Kağan ve Göç Destanları'nın hem anlatma geleneği, hem de tesirinin bölgede yakın geçmişe kadar yaşadığı intibasını uyandırmaktadır. Tahminimize göre Aynı'nin vermiş olduğu bahse konu bilgiler, müverrihin bölgeye yaptığı seyahat esnasında dinlemiş olduğu bazı tarihî anlatılarla birlikte Göç ve

¹⁵ a.g.e., 63-65, 72, 75, 87, 88, 91, 96, 110, 112-114, 117, 119, 122, 123, 125, 143, 148, 154, 155, 160, 166, 174, 175.

¹⁶ a.g.e., 158,159,169,173,175,185,195-197,199,201,205.

Oğuz Kağan Destanları rivayetlerinin birbirine geçmiş şekilleridir. Ayrıca, Aynı'ni verdiği bu bilgiler, XIV. yüzyılda adı geçen bölgede Oğuz Kağan Destanı, Göç Destanı ve Karamanoğulları'nın Osmanlıya karşı ortaya koydukları destanî mücadelenin sözlü anlatmalarının çok canlı bir şekilde yaşadığı ve halk arasında anlatıldığını da göstermektedir.

Efsane ile ilgili bir başka özellik de efsanenin ana motifini teşkil eden efsane kahramanın ismidir ki; bu isim efsanede Mustafa Oğuzhan olarak geçmektedir. Anlatıcı, İslâmî endişelerden olsa gerek -ki, hayatında bu endişeleri sürekli taşıyan bir kişiliğe sahipti- Oğuzhan isminin başına, İslâm'ı sembolize ettiğine inandığı Mustafa ismini ilâve etmiştir. Burada bir başka ve kuvvetli ihtimal de, Oğuzhan isminin boy adı gibi telâkki edilmesidir. Çünkü Ziya Gökalp, eski Oğuzlarda boy adının şahsî isimden sonra geldiğini ve Yunus Emre ile Taptuk Emre isimlerindeki Emre kelimesinin boy adı olduğunu ileri sürer¹⁷.

Efsanede başka isim verme motifleri de vardır. Bu isim vermeler vak'aya dayalı olarak ve birbiri ardınca gerçekleşir ki; bu tarz bir isim verme motifi Türk Destanları'nın ana motiflerinden birisidir. Ancak, Oğuz Kağan Destanı'nda ana motifin isim verme motifi olduğunu hemen belirtelim. Belirli mekân veya nesnelere isim verme motifi evrensel bir motif olmasına rağmen, efsanede geçen şekiliyle isim verme Oğuz Kağan destanında yer almaktadır. Oğuz Kağan'ın, destandaki meşhur seferi esnasında çeşitli olay veya durumlara bağlı olarak çeşitli isimleri nesne ve topluluklara vermesi¹⁸ ile efsanemizdeki isim verme motifi arasında fonksiyon olarak bir fark yoktur. Bu şekilde çeşitli durum veya olaylara bağlı olarak isim verme motifi tespit ettiğimiz efsanede de vardır ve bu motif *Deveini*, *Devesayı* ve *Kuskan* kelimelerinin belirli olaylardan sonra çeşitli mekânlara isim olarak verilmesi şeklinde gerçekleşir. Hem Oğuz Kağan Destanı, hem de efsanede seyahat esnasında isim verme motifi büyük bir benzerlik teşkil eder. Bu tür bir benzerliklerden hareketle efsanenin teşekkül aşamasında adı geçen destanlardan beslendiği sonucu çıkarılabilir.

Efsanede kıtlıktan dolayı göç emri veren Mustafa Oğuzhan ile destanda sefere çıkan Oğuz Kağan arasında, sadece yaşanan zaman ve seyahatin amacı açısından bir farklılık vardır. Oğuz Kağan Destanı'nda seyahat, ülkeler fethetmek için gerçekleştirilir. Bu amaç efsanede kıtlıktan, hastalıktan ve ölümden kaçış şeklinde zuhur etmektedir ki; konar göçer bir hayat tarzı ve onun getirdiği iktisadî ilişkiler hayvanların bakımı ve sağlığını bölge insanı için öncelikli kılmaktadır. Böyle bir hayat tarzını benimsemiş insan için hayvanlarının sağlıklı yetişmesi, iyi beslenmesi ve sayıca çoğalması insanın hayatı kadar ehemmiyet arzeder. Böyle bir ikti-

¹⁷ Ziya Gökalp, **Makaleler IX**, (Haz. Şevket Baysunoğlu), İstanbul 1980, 117,118.

¹⁸ A. Zeki Velidi Togan, **Oğuz Kağan Destanı -Reşidüddin Oğuznâmesi Tercüme-Tahlil**, İstanbul 1982, 20,26,47.

sadî ilişki de doğal olarak göçün devamlılığını sağlayacak ve bu göç maksat hasıl oluncaya kadar devam edecektir.

Efsanede yer alan *hastalıktan dolayı göç etme motifi*, Türklerin Göç Destanının izlerini taşımaktadır. Bilindiği gibi sihirli güce sahip Yada taşını Çinlilere kaptıran Türkler, büyük bir kıtlık ile karşılaşır ve yurtlarını terk etmek zorunda kalırlar. Bu trajik hadise Türk edebiyatında Göç Destanı olarak bilinmektedir. Felaketten dolayı mekanı terketme motifi tespit ettiğimiz efsanede hayvanların ölümüne bağlanır ve göç birbiri ardına gerçekleşir. Her iki anlatmadaki herhengi bir felaketten dolayı göç etme ve göçün rahata erinceye kadar devam etmesi de gösteriyor ki; efsane, Göç Destanı ile yakından ilgilidir. Bu ilgi Göç Destanı'nın zayıflayan hatırasının efsanede motif olarak yer alması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak göç esnasında isim verme ve efsane kahramanının adı Oğuz Kağan destanının tesiriyle; kıtlıktan dolayı göç etme motifi ise Göç Destanı'nın tesiriyle efsanede yer almıştır diyebiliriz. Oğuz Hanlı isimli bir boy veya oymağın Taşeli'ye (efsane gerçeğine göre *Kuskan* kasabasına) yerleşmesi ise tarihî gerçektir. Efsanede Oğuz Kağan ile Göç Destanları'nın ve bazı tarihî hadiselerin izlerinin bir arada yer alması bu efsanenin hem tarihî hadiselerle, hem de adı geçen Türk destanları ile münasebette olduğuna işarettir. Oğuz Kağan ve Göç gibi iki önemli destanın izlerinin efsane şeklinde yaşaması, adı geçen destan izlerinin, Anadolu'nun pek çok yerinde hayatını devam ettirdiğinin delili olarak da kabul edilebilir. Bu hayatiyeti ortaya koyması açısından da sözlü kaynaktan tespit ettiğimiz *Kuskan*'ın Yerleşim Efsanesi'nin efsane, destan ve bölgenin tarihi üzerine yapılacak çalışmalarda önemli bir yer tutacağı kanaatindeyiz. Ancak bölgenin tarihi üzerine yapılacak çalışmalarda bizim verdiğimiz bilgilerin efsane gerçeği olduğu unutulmamalı ve *Kuskan* kelimesinin etimolojisinde ihtiyatlı davranılmalıdır. Kelimenin *kuz*'dan da gelmesi ihtimali her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Kaldı ki; gramatikal açıdan bu ihtimal akla daha yatkın gibi gözükmektedir. Kelimenin etimolojisi ne şekilde yapılırsa yapılsın bu çalışmada *Kuskan* kelimesinin etimolojisini yapmak gibi bir gaye güdülmemiştir. Aşağıdaki metinde geçen *Kuskan* kelimesinin etimolojisi efsaneyi anlatan kişiye aittir. Biz bu çalışmada bir efsane oluşurken nelerden ve hangi tarihî olaylardan ne derece etkilenmekte, bu olayları ne ölçüde bünyesine almakta, destan ve tarih gerçeği nasıl efsaneleşmekte bunu göstermeğe çalıştık.

KUSKAN'IN YERLEŞİM EFSANESİ¹⁹

Türkler Orta Asya'dan göçe başlarlar. Günler, aylar süren yolculuktan sonra Adana civarına gelirler ve bir kısmı buraya yerleşirler. Geriye kalanlar yollarına devam ederler ve bu gün Konya vilâyetinin uçsuz bucaksız otlaklarına yerleşmeye karar verirler. Ne var ki; Konya'ya yerleşenlerin hayvanlarında amansız bir hastalık hasil olur.

Sürülerini bu hastalıktan kurtarmak isteyen oba beyi Mustafa Oğuzhan, daha sağlıklı otlaklar bulmak için göç emri verir. Fakat, obanın bazı fertleri, aileleri ile beraber yeni yurtlarında kalmaya karar verirler. Develer yüklenir, göç katar katar olur ve Mustafa Oğuzhan yönetimindeki göç kervanı sabahın ilk ışıkları ile beraber yola koyulurlar. Hedef Toroslar'dır. Her gün akşamın olduğu yerde konak tutulur ve sabah olunca ölen davar varsa, sayılır. Oba, güneye doğru yol aldıkça, bir önceki güne göre ölen davar sayısı azalır. Günler, aylar süren yolculuktan sonra, bu gün *Taşeli* denilen bölgenin kuzey doğusuna gelinir. Akşam olur konak tutulur ve obadaki bütün develer yakındaki bir mağaraya bağlanır. Develeri bağladıkları bu yere *Deveini* adını verirler.

Sabah olur, sürüdeki ölen davarlar yeniden sayılır, denkler bağlanır, develer yeniden yüklenir ve arayış yeniden başlar. Günümüzde Yörüklerin de kullandığı yolu takip ederek, yarım günlük mesafedeki bir tepeye gelirler. Hafif hafif yağın yağmurun da tesiri ile iyice balçık haline gelmiş yolda develer kayar, denkler yıkılır ve binbir güçlükle karşılaşır. Develerin kaydığı bu yere de *Devesayı* adını verirler. Bu kadar eziyetten sonra yola devam edecek takatleri kalmadığı için konaklamaya karar verirler ve müsait bir yer ararlar. Bu gün üç bin kişinin yaşadığı, etrafı dağlarla çevrili muhkem bir yere gelirler. Burada konak tutulur, yatılır ve sabah olunca sürüde ölen davar var mıdır diye gözden geçirilir. Fakat bir tane bile ölen davar bulunamaz. İşte o sabah oba beyi Mustafa Oğuzhan, buraya yerleşmenin sürüleri için iyi olacağını söyler ve yurt tutulur. Sonraki yıllarda burada hayvanlarını çoğaltmaya devam ederler. İşte, o günden bu güne yerleştikleri bu yere önce *Oğuzhan*, sonra *Oğuzkan*, *Okuzkan* ve *Kuzkan* derler. Çok daha sonraları ise bu beldeye, bu isimlerden türeyen *Kuskan* adı verilir. Günümüzde de bu belde için *Kuskan* denilmeye devam edilmektedir. Bu beldenin insanları, hâlâ, *Kuskan Oğuzhan*'dan gelmedir diye anlatmaktadırlar.

¹⁹ Metin 1992 yılında 79 yaşında olan, çiftçi Kerim oğlu Mehmet Genç'ten derlenmiştir.